

**Proiectului comun al Ministerului Justiției și UNICEF-Moldova
„Suport Ministerului Justiției în vederea promovării justiției pentru copii”**

**STUDIU
PRIVIND EVALUAREA ȘI DEZVOLTAREA MECANISMULUI DE
DEPUNERE A PLÂNGERILOR DE CĂTRE COPII ÎN DETENȚIE**

**Raisa Botezatu – Președinte interimar al Curții Supreme de Justiție,
Președinte al Colegiului penal al CSJ, expert**

**Victor Zaharia – Director Institutul de Reforme Penale,
Doctor în drept, conferențiar universitar, expert**

**Alexandru Tarasov – Psihoterapeut, Magistru în psihoterapie
și intervenții psihosociale, expert**

Alexandru Adam – Șef Direcție Juridică DIP, coordonator

STRUCTURA STUDIULUI

I. Preliminarii	pg. 3
1.1. Importanța mecanismului de plângeri în asigurarea drepturilor copiilor în detenție	
1.2. Aspecte ale metodologiei cercetării	pg. 4
II. Analiza funcțională a mecanismului de depunere a plângerilor	pg. 5
2.1. Analiza cadrului normativ privind mecanismul de depunere a plângerilor	pg. 5
2.1.1. <i>Suficiența regulatorie</i>	pg. 5
2.1.2. <i>Capacitatea de a depune plângeri</i>	pg. 9
2.2. Aspecte practice ale procedurii de examinare a plângerilor	pg.13
2.3. Modalitatea de petiționare a minorilor analfabeți	pg.17
2.4. Ascultarea relatării libere și aprecierea declarației copilului	pg.18
2.5. Situația practică privind depunerea și reacția la plângerile copiilor în detenție	pg.19
2.5.1. <i>Condiții de detenție</i>	pg.19
2.5.2. <i>Motivele pentru depunerea plângerilor</i>	pg.21
2.5.3. <i>Mecanismul de depunere a plângerilor</i>	pg.22
2.5.4. <i>Primirea răspunsului la plângerile depuse</i>	pg.23
III. Exigențe internaționale și bune practici privind mecanismul de depunere și examinare a plângerilor	pg.24
3.1. Standarde internaționale și regionale privind plângerile depuse de către deținuți/ copii în detenție	pg.24
3.1.1. <i>Exigențele stabilite în actele ONU</i>	pg.25
3.1.2. <i>Exigențe stabilite în actele Consiliului European</i>	pg.27
3.2. Deficiențe ale mecanismului de depunere a plângerilor constatate în rapoartele CPT, CRC, CAT	pg.27
3.3. Angajamentele de reformă ce rezultă din documentele de politici	pg.29
IV. Concluzii și Recomandări	pg.30
4.1. <i>Concluzii</i>	pg.30
4.2. <i>Recomandări</i>	pg.34
Anexe:	
Ghidul de interviu semistructurat cu copii în detenție	pg.37

I. PRELIMINARII

1.1. Importanța mecanismului de plângeri în asigurarea drepturilor copiilor în detenție

Dreptul la „*petiționare*” este un drept fundamental consacrat și garantat de majoritatea Constituțiilor moderne, care constituie un element esențial al mecanismului de realizare a drepturilor și garanțiilor personale cât și un element *sine qua non* al dreptului la un recurs efectiv.

Cunoașterea, de către copiii aflați în detenție, a drepturilor și obligațiilor, conștientizarea realităților ce înconjoară, înțelegerea necesității de a obiecta, a scopului și efectelor acestei măsuri, aptitudinea de a expune pretenții, facilitatea mecanismului de depunere a plângerilor, etc. constituie elemente de bază în abordarea problematicii prezentului studiu.

Studiu este realizat în cadrul proiectului comun al Ministerului Justiției cu UNICEF-Moldova „Suport Ministerului Justiției în vederea promovării justiției pentru copii” și își propune drept scop monitorizarea și evaluarea mecanismului de depunere a plângerilor de către copiii în detenție, pentru a identifica problemele în domeniu, modalitățile și sursele de soluționare a acestora, evaluarea cunoștințelor pe care le au copiii în detenție despre drepturile lor, precum și responsabilizarea actorilor implicați în procesul de examinare a plângerilor.

Ținând cont de faptul că dreptul la „*petiționare*” este una din cele mai importante și accesibile modalități de a se face „*auzit*” și constituie în același timp o garanție a respectării drepturilor, atât în partea ce vizează procedurile de punere în executare a pedepselor penale, cât și a respectării tuturor drepturilor social-economice și civile, prezentul studiu are sarcina de a evalua dacă legislația și practicile de depunere a plângerilor, de care pot face uz copiii aflați în detenție în Republica Moldova, sunt adaptate la necesitățile acestei categorii de persoane, corespund vârstei și particularităților psihologice ale copilului, precum și dacă procedurile stabilite urmăresc scopul asigurării interesului superior al copilului.

Importanța practică a evaluării cadrului normativ național și practicilor existente în domeniul dreptului la *petiționare* a copiilor aflați în detenție, precum și conformitatea acestora cu recomandările internaționale și bunele practici existente în alte state, este necesară atât pentru formularea unor propuneri, inclusiv *de lege ferenda*, în vederea creării unui mecanism eficient și accesibil de depunere a plângerilor de către copiii aflați în detenție, cât și de cunoaștere de către copii a drepturilor sale și a modalităților de apărare a lor, precum și asigurare a respectării acestor drepturi de către terți.

Un alt aspect al importanței practice a prezentei evaluări este reprezentat de necesitatea imperativă de a asigura practici conforme standardelor internaționale și în domeniul asistenței și consilierii copiilor în conflict cu legea, pentru a oferi un răspuns adecvat la creșterea așteptărilor comunității față de instituțiile ce asigură punerea în aplicare a pedepselor privative de libertate.

1.2. Aspecte ale metodologiei cercetării

Echipa de evaluare a folosit o metodologie complexă, implicând metode și instrumente de cercetare diferite, în concordanță cu termenii de referință. Au fost întreprinse o analiză cantitativă (analiza actelor legislative, analiza datelor privind petițiile înregistrate în IP și DIP) și o analiză calitativă implicând interviuri cu deținuții minori, observații). Evaluarea a fost efectuată în patru etape care au presupus analiza documentației referitoare la examinarea plîngerilor și a datelor statistice, efectuarea interviurilor cu copiii aflați în detenție, procesarea și analiza informațiilor colectate și scrierea raportului de evaluare precum și recomandărilor în vederea eficientizării mecanismului de depunere a plîngerilor.

Pentru a avea rezultate măsurabile și a elabora anumite recomandări, am recurs la metodele de studiu în domeniu, și anume:

- Interviul (centrat pe întrebări deschise și nondirectiv) – structurat pe evaluarea a câteva probleme majore (condițiile de detenție, motivele de depunere a plîngerilor, mecanismul de depunere și primirea răspunsurilor). La interviu au participat minorii din instituția penitenciară nr.2-Lipcani, unde se dețin copiii condamnați la privațiune de libertate și instituția penitenciară nr.13-Chișinău, unde se dețin copiii ce se află sub arest preventiv. Astfel, am reușit să reflectăm situația a două categorii de copii ce au statut diferit, dar totuși se află în instituțiile penitenciare și problemele ce pot fi întâlnite la ambele categorii, formele de a se revolta și abilitățile sau căile de rezolvare a problemelor pe care le întâlnesc.
- Analiza legislației și documentelor internaționale cu privire la drepturile copiilor în conflict cu legea - Convenția ONU cu privire la drepturile copiilor, Ansamblul regulilor minime ale ONU cu privire la administrarea justiției pentru copii 1985, Principiile ONU pentru prevenirea delincvenței juvenile 1990, Regulile ONU pentru protecția copiilor privați de libertate, Codul de executare al Republicii Moldova, Statutul executării pedepsei de către condamnați, Legea cu privire la petiționare și alte acte normative.
- Analiza datelor privind examinarea petițiilor parvenite de la copiii aflați în detenție – studierea petițiilor ce au fost înregistrate în penitenciarul nr.2-Lipcani și Departamentul Instituțiilor Penitenciare.

Ne exprimăm convingerea că această lucrare conține informații utile precum și o serie de idei și de propuneri menite să contribuie activ la eficientizarea procesului de asistare a copiilor în detenție și ușurarea vieții lor în penitenciar. Toate recomandările sînt bazate pe rezultatele evaluării efectuate, iar soluțiile oferite cu certitudine vor diminua deficiențele existente în prezent în cadrul

justiției juvenile și în special în domeniul detenției minorilor în sistemul penitenciar sub aspectul asistenței copiilor în conflict cu legea.

II. Analiza funcțională a mecanismului de depunere a plângerilor

2.1. Analiza cadrului normativ privind mecanismul de depunere a plângerilor

2.1.1. Suficiența regulatorie

Sa menționat deja că *dreptul la petiționare* este înscris în articolul 52 al Constituției Republicii Moldova ca fiind un drept fundamental, iar art. 50 al Constituției garantează că autoritățile publice asigură condiții pentru participarea liberă a tinerilor la viața socială, economică, culturală și sportivă a țării, prin ce implicit urmează să asigure dreptul minorilor la petiționare.

Inițial urmează de prezentat reglementările cadru în domeniul exercitării dreptului la petiționare, după care se va face referință la particularitățile exercitării acestui drept de către deținuți și în special de către minorii aflați în detenție.

Deoarece, conform prevederilor al. 1 art. 306 Cod de executare, dispozițiile referitoare la condițiile de deținere, la drepturile și obligațiile persoanelor condamnate, se aplică preveniților în măsura în care nu contravin dispozițiilor speciale ce reglementează executarea măsurii arestului preventiv, în studiu se vor utiliza noțiunile de deținut și condamnat (cînd sunt citate expres prevederile legale) pentru toate categoriile de deținuți, cu precizările de rigoare în cazurile în care se specifică situații ce vizează nemijlocit o categorie de deținuți sau alta.

La nivel legislativ, modalitatea de examinare a petițiilor adresate organelor de stat (întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor), în scopul asigurării protecției drepturilor și intereselor legitime ale petiționarilor este reglementată de Legea nr. 190-XIII din 19 iulie 1994 cu privire la petiționare, care definește petiția ca fiind „orice cerere, reclamație, propunere, sesizare, adresată organelor de resort, inclusiv cererea prealabilă prin care se contestă un act administrativ sau nesoluționarea în termenul stabilit de lege a unei cereri”.

Conform art. 4 al Legii cu privire la petiționare, petiționarul, care nu este satisfăcut de răspunsul primit la cererea prealabilă, sau nu a primit un răspuns în termenul stabilit de lege, este în drept să sesizeze instanța de contencios administrativ competentă. Procedura de examinare a cererii prealabile și acțiunii în contenciosul administrativ este reglementată de Legea contenciosului administrativ nr. 793-XIV din 10 februarie 2000.

Prin urmare din conținutul Legii cu privire la petiționare rezultă două tipuri de plîngeri, plîngerea prin care se solicită un drept și contestația privind nesoluționarea plîngerii.

Important este să precizăm că nu toate plîngerile deținuților sunt încadrate în categoria actelor ce cad sub incidența Legii cu privire la petiționare și respectiv Legii contenciosului administrativ, astfel reieșind din prevederile alin. (1) art. 3 al Legii cu privire la petiționare legea respectivă „**nu se**

extinde asupra modului de examinare a petițiilor, prevăzut de legislația de procedură penală, de procedură civilă, **de procedură de executare,** cu privire la contravențiile administrative, precum și de legislația muncii”.

Similar și contestarea actelor organului care pune în executare hotărîrea judecătorească cu caracter penal este reglementată de o procedură specială, astfel lit. f) art. 4 al Legii contenciosului administrativ stabilește că **nu pot fi atacate în instanțele de contencios administrativ actele administrative pentru a căror desființare sau modificare legea prevede o altă procedură judiciară,** iar conform prevederilor art. 473 Cod procedură penală „împotriva actelor organului sau instituției care pune în executare hotărîrea judecătorească de condamnare, condamnatul, precum și alte persoane drepturile și interesele legitime ale căroră au fost încălcate de aceste organe sau instituții, pot declara plîngere judecătorului de instrucție din instituția în raza teritorială a căreia se află organul sau instituția respectivă”.

Din norma legală rezultă că plîngerea privind anularea oricărui act al administrației penitenciare ce ține de punerea în executare a pedepsei penale sau detenției preventive, inclusiv asigurarea condițiilor de detenție, respectarea drepturilor deținuților prevăzute de Codul de executare, urmează a fi înaintată judecătorului de instrucție în instanța de judecată în raza căreia activează organul sistemului penitenciar, actul căruia se solicită a fi anulat. Extinderea competenței instanței în privința tuturor actelor administrației penitenciare legate de punerea în executare a pedepsei penale rezultă și prin coraborarea prevederilor articolelor 469, 470 și 471 Cod procedură penală care stabilesc faptul că soluționarea oricărui „chestiuni prevăzute de lege care apar în procesul executării pedepselor de către condamnați”¹ sunt de competența judecătorului de instrucție.

Trebuie de precizat că în conformitate cu prevederile alin. (2) art. 3 al Legii cu privire la petiționare „modul de examinare a cererilor privind încălcările drepturilor și libertăților constituționale ale omului **se reglementează de legislația cu privire la avocații parlamentari**”, norma respectivă conține o reglementare foarte importantă sub aspectul conținutului plîngerilor invocate de către deținuți, deoarece majoritatea acestora invocă legalitatea și durata detenției, precum și dreptul de a nu fi supus torturii ori tratamentului inuman sau degradant.

Din această perspectivă plîngerile deținuților în care se invocă încălcarea unui drept constituțional urmează a fi examinate prin prisma procedurilor stabilite de Legea nr. 1349-XIII din 17 octombrie 1997 cu privire la avocații parlamentari și Hotărîrea Parlamentului nr. 57 din 20.03.2008 de aprobare a Regulamentului Centrului pentru Drepturile Omului.

Procedura examinării plîngerilor de către instituția avocaților parlamentari și a Centrului pentru Drepturile Omului, obține o dimesiune practică deosebit de importantă în cazul depunerii

¹ Pct. 18 art. 469 Cod procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122-XV din 14 martie 2003, Monitorul Oficial nr. 104-110 din 12.06.2003, art. nr.: 447

plîngerii de către minorii aflați în detenție, deoarece conform alin. (2) art. 4 al Legii cu privire la avocații parlamentari „Avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului își exercită atribuțiile pentru garantarea respectării drepturilor și a libertăților constituționale ale copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile, a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului”.

Din cele expuse se impune o primă concluzie referitoare la tipurile de plîngeri pe care le pot înainta deținuții minori în funcție de conținutul acestora, astfel se disting:

- plîngeri cu caracter general, care constituie obiectul reglementării Legii cu privire la petiționare – ce pot fi adresate oricărei autorități publice, inclusiv și administrației penitenciare;
- plîngeri ce vizează punerea în executare a pedepsei penale sau măsurii arestului preventiv.

Conform clasificăției respective, în cadrul studiului ne vom axa pe cea de-a doua categorie de plîngeri, deoarece în primul caz Legea cu privire la petiționare prezintă reglementări detaliate privind procedurile de examinare a plîngerilor și în cazul respectiv vom face referire doar la modalitățile de înaintare a plîngerilor, de care dispun persoanele aflate în detenție.

Reieșind din faptul că plîngerile deținuților împotriva actelor administrației penitenciare privind chestiunile ce țin de punerea în executare a pedepsei penale (măsurii arestului preventiv) nu cad sub incidența Legii cu privire la petiționare, reglementările privind procedura de depunere și examinare a plîngerilor respective urmează să fie stabilite de legislația de executare, care din start trebuie de menționat conține reglementări insuficiente deoarece lipsesc reglementări privind termenele de examinare a plîngerilor și prezentare a răspunsului, competența la soluționarea plîngerilor, procedura de contestare, etc.

Astfel, lit. c) al. (1) art. 169 Cod de executare garantează dreptul deținutului de a adresa petiții (cereri, reclamații, propuneri, sesizări) administrației instituției ori organului care asigură executarea pedepsei sau organelor ierarhic superioare, instanței de judecată, procuraturii, autorităților administrației publice centrale și locale, asociațiilor obștești, altor instituții și organizații, inclusiv internaționale.

Pentru realizarea acestui drept art. 210 Cod de executare stabilește dreptul deținutului “să primească și să expedieze din cont propriu, scrisori, telegrame și **petiții**, fără a se limita numărul lor în modul și în condițiile stabilite” de Codul de executare și de Statutul executării pedepsei de către condamnați. De asemenea, legea stabilește garanții exprese ce țin de dreptul la viață privată al deținuților care au implicare nemijlocită la asigurarea respectării dreptului la petiționare, astfel **„corespondența condamnatului cu avocatul, cu avocatul parlamentar, cu membrii comisiei de monitorizare, organele de urmărire penală, procuratură, instanța de judecată, autoritățile**

administrației publice centrale, organizațiile internaționale interguvernamentale care asigură protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului nu poate fi supusă cenzurii”², iar corespondența respectivă se expediază sau se transmite destinatarului de către administrația locului de deținere în decurs de 24 de ore de la depunerea sau primirea ei.

Statutul executării pedepsei de către condamnați, pe lângă faptul că reiterează garanțiile stabilite de lege³, cuprinde și unele reglementări ce țin de procedura de depunere a plîngerilor de către deținuți, astfel Secțiunea a 30-a a Statutului stabilește că:

- deținuții își formulează petițiile în scris;
- deținutul formulează petițiile numai în nume propriu și în chestiuni ce îl vizează personal. Prezentarea petițiilor în numele colectivelor sau în numele altei persoane este interzisă;
- petițiile prezentate administrației penitenciarului trebuie să fie înregistrate în secretariatul unității, cu aplicarea numărului și parafei de primire pe exemplarul doi al actului respectiv, care se restituie deținutului. Prezentarea în două exemplare a petițiilor este pusă în sarcina deținutului care le-a formulat, iar acesta este responsabil și pentru identitatea conținutului textelor;
- petițiile ce conțin expresii obscene, inclusiv cu caracter calomniator, ce jignesc onoarea și demnitatea personalului penitenciar, nu se examinează, iar înscrisurile respective se anexează la dosarul personal și autorilor li se pot aplica sancțiuni disciplinare.
- formularea propunerilor, cererilor și plîngerilor în formă verbală are loc în cadrul audienței personale de către conducătorul locului de detenție;
- primirea zilnică a deținuților în audiență personală care se efectuează în baza graficului stabilit în instituție;
- evidența persoanelor primite în audiență se ține în registrele speciale, în care se consemnează conținutul cererilor și reclamațiilor, precum și a deciziilor luate în baza plîngerilor respective.

De asemenea, punctele 403 și 405 ale Statutul executării pedepsei de către condamnați stabilesc procedura de monitorizare a modalității de soluționare a plîngerilor deținuților, astfel:

- șefii instituțiilor, cel puțin o dată pe lună, verifică executarea deciziilor luate în timpul audiențelor, acordînd o atenție deosebită adresărilor repetate, în scris sau verbal, ale deținuților și rudelor acestora, iar

² Alin. (2) art. 210 Cod de executare al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 443-XV din 24.12.2004, Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010, art. nr.: 704

³ Punctele 87 și 325 ale Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 583 din 26.05.2006, Monitorul Oficial nr. 91-94 din 16.06.2006, art nr.: 676

- Comisia penitenciarului analizează trimestrial starea de lucruri privind soluționarea cerințelor formulate față de reprezentanții administrației prin intermediul corespondenței deținuților sau a rudelor acestora, precum și a celor formulate în cadrul audiențelor personale.

Prin Statut, sarcini speciale sunt atribuite și organului ierarhic superior administrației locului de detenție, conform cărora reprezentanții Departamentului Instituțiilor Penitenciare, în cadrul controlului departamental sau vizitelor în instituțiilor penitenciare, efectuează primirea deținuților în audiență pe subiecte ce țin de competența nemijlocită a acestora.

Prin urmare legislația de executare conține unele reglementări speciale privind dreptul deținuților de a înainta plângeri ce țin de punerea în executare a pedepsei penale, însă coraborând toate reglementările invocate se constată o deficiență în ceea ce privește suficiența regulatorie a domeniului dat, cu atât mai mult în privința minorilor unde, în afara aspectelor procedurale, lipsesc inclusiv și reglementările prin care procedurile de înaintare a plîngerilor ar fi adaptate coprehensiv la nivelul de maturitate și înțelegere al minorilor.

De asemenea, datorită categorisirii plîngerilor, ce rezultă din Legea cu privire la petiționare, în raport de conținutul, procedura și competența de examinare a plîngerilor, în lipsa unor reglementări exprese care ar enumera domeniile concrete ce țin de punerea în executare a pedepsei penale, se constată și primele deficiențe ce apar pentru minorii aflați în detenție la formularea plîngerilor, care sunt aprecierea corectă a autorităților competente de soluționarea acestora și remiterea neîntemeiată a plîngerilor unor altor organe.

2.1.2. Capacitatea de a depune plângeri

Examinînd problematica ce vizează capacitatea de exercițiu în domeniul depunerii plîngerilor de către minori se impune concluzia privind lipsa, atât în legislația ce reglementează executarea pedepsei penale, legislația procesual-penală, cât și legislația în domeniul petiționării, a unor reglementări ce ar stabili expres dreptul și capacitatea minorului de a formula plîngeri.

Importanța acestui subiect prezintă interes practic nu doar din perspectiva constatării faptului că dreptul la petiționare este atribuit peponderent capacității de folosință a persoanei, dar pentru a determina dacă minorul aflat în detenție, din punct de vedere legal, dispune de capacitate de exercițiu pentru a-și exercita dreptul respectiv și implicit dacă decizia autorității vizate este adusă la cunoștința unei persoane care își poate exercita drepturi și asuma obligații.

Motivarea existenței capacității minorului de a depune personal plângeri (de a-și exercita personal dreptul la petiționare) este diferită reieșind din categoria de plângeri pe care o depune minorul. Astfel, în cazul plîngerilor cu caracter general, care cad sub incidența Legii cu privire la petiționare, în opinia noastră, există unele dificultăți sub aspectul respectării prevederilor art. 20

Cod civil, conform cărora capacitatea deplină de a exercita drepturi civile începe la data când persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani. În plus, legislația civilă stabilește că minorii în vârstă de peste 14 ani dispun de capacitate de exercițiu restrânsă, când minorul încheie acte juridice cu încuviințarea părinților, tutorilor sau a curatorului, iar în cazurile prevăzute de lege, și cu încuviințarea autorității tutelare, cu excepțiile expres stipulate de lege, în care minorii pot încheia acte juridice fără consimțământul cuiva.

Totuși, examinarea plîngerilor formulate de minori nu poate fi refuzată pe motiv de lipsă de capacitate de exercițiu a persoanei care a depus-o, deoarece dreptul la petiționare este un drept subiectiv, adică un **interes protejat de lege**, și esența acestui drept constituie tocmai exteriorizarea unei nemulțămiri sau solicitări. În consecință examinarea plîngerii constituie o obligație a autorității, însă, în cazurile respective, există o problemă ce vizează persoana căreia urmează a fi adusă la cunoștință decizia autorității în rezultatul examinării plîngerii. Sub acest aspect considerăm că pentru a nu leza alte drepturi ale minorului, inclusiv dreptul de a contesta decizia autorității, decizia respectivă în mod obligatoriu urmează a fi adusă la cunoștința reprezentanților legali ai minorului sau în lipsa lor autorității tutelare.

În ceea ce privește contestarea deciziei prin care nu s-a soluționat plîngerea minorului (care generic se califică ca fiind tot o plîngere), situația este diferită, deoarece în cazul respectiv intervin reglementările Legii contenciosului administrativ și ale legislației procesual-civile în conformitate cu care, pentru depunerea acțiunii persoana trebuie să dispună de capacitate de exercițiu a drepturilor procedurale, iar în conformitate cu prevederile art. 58 Cod procedură civilă această calitate o au persoanele ce au atins vârsta de 18 ani, sau minorii care a atins vârsta de 16 ani în cazul declarării capacității depline de exercițiu (emancipării) ori a încheierii căsătoriei. Astfel, în cazul minorilor, ce nu au capacitate de exercițiu deplină a drepturilor procedurale, pentru contestarea deciziei este obligatorie participarea reprezentanților lor legali sub sancțiunea nulității actelor de procedură în cazul în care ultimii nu vor confirma actele efectuate de către minori.

În cazul plîngerilor ce țin de situația penală a minorului, precum și a celor ce țin nemijlocit de punerea în executare a pedepsei penale (care face parte integrantă a procedurii penale), problema capacității procesuale, inclusiv capacității de a depune plîngeri are o altă dimensiune, care se bazează în primul rând pe prevederile art. 21 Cod penal, conform căruia persoana poartă răspundere penală începînd cu vârsta de 16 ani, iar pentru un șir de infracțiuni prevăzute expres de lege răsunderea penală survine de la 14 ani. Atingerea vârstei de tragere la răspundere penală, constituie o condiție *sine qua non* a unui raport juridic penal, în cadrul căruia persoana își poate exercita inclusiv și dreptul la petiționare, deși și în acest caz art. 75 Cod procedură penală stabilește că, de capacitate deplină de a-și exercita drepturile prevăzute de codul respectiv, beneficiază persoanele majore

participante la proces, iar bănuitul, învinuitul, inculpatul în vîrstă de pînă la 18 ani au capacitate de exercițiu limitată⁴.

Trebuie de precizat că spre deosebire de legislația civilă, alin. (3) art. 75 Cod procedură penală inversează competențele în cazul exercitării drepturilor procesuale și stabilește expres că posibilitatea participanților la proces care nu au atins vîrsta de 18 ani „de a-și exercita de sine stătător drepturile **este limitată în cazurile prevăzute de prezentul cod**”.

Pentru cazurile de depunere a plîngerilor de către minori legea procesuală nu stabilește nici o interdicție, *de facto* interdicțiile ce vizează actele participanților la proces ce au capacitate de exercițiu limitată sunt stabilite expres de alin. (3) art. 76 Cod procedură penală, care prevede că aceștia, fără consimțămîntul reprezentantului lor legal, nu sunt în drept:

- să retragă cererea privitor la acțiunea prejudiciabilă comisă împotriva sa;
- se împace cu partea vătămată, bănuitul, învinuitul, inculpatul;
- să recunoască acțiunea civilă înaintată lui;
- să renunțe la acțiunea civilă înaintată de el, și
- să retragă plîngerea depusă în interesele sale.

Referitor la reglementările cuprinse în Codul de executare, acesta expres nu prevede capacitatea minorilor de a depune plîngeri, însă art. 252 Cod de executare conține o normă de trimitere prin care se stabilește că deținuții în vîrstă de pînă la 18 ani execută pedeapsa în penitenciare pentru minori în modul și în condițiile stabilite de Codul de executare și de Statutul executării pedepsei de către condamnați, prin urmare ei au aceleași drepturi și obligații ca și deținuții maturi, iar cum s-a menționat anterior conform lit. c) al. (1) art. 169 Cod de executare deținuții au dreptul de a adresa petiții (cereri, reclamații, propuneri, sesizări) administrației instituției ori organului care asigură executarea pedepsei, sau organelor ierarhic superioare, instanței de judecată, procuraturii, autorităților administrației publice centrale și locale, asociațiilor obștești, altor instituții și organizații, inclusiv internaționale.

Capacitatea de exercițiu limitată a minorilor la contestarea acțiunilor și deciziilor ce țin de punerea în executare a pedepsei penale și măsurii arestului preventiv, în esență nu prezintă probleme, deoarece după cum s-a menționat, conform prevederilor articolelor 469 – 473 Cod procedură penală, examinarea contestației are loc în cadrul procedurii penale de către judecătorul de instrucție cu participarea obligatorie a procurorului⁵, iar alin. (1) art. 473 stabilește expres că

⁴ Spre deosebire de prevederile art. 25 Cod civil ce reglementează capacitatea de exercițiu limitată ca fiind o sancțiune aplicată pe cale judecătorească în cazurile prevăzute de legea civilă, art. 75 și 76 Cod procedură penală operează cu noțiunea de capacitate exercițiu limitată pentru a determina limitele capacității de exercițiu a minorilor în vîrstă de pînă la 18 ani (real de la 14 la 18 ani), care oarecum este corespondentă cu capacitatea de exercițiu restrînsă din dreptul civil. (N.a.)

⁵ Alin. (2) art 473 coroborat cu alin. (7) art. 471 Cod procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122-XV din 14 martie 2003, Monitorul Oficial nr. 104-110 din 12.06.2003, art. nr.: 447

plângerea poate fi înaintată **de către condamnat** personal sau alte persoane drepturile și interesele legitime ale cărora au fost încălcate de aceste organe sau instituții, în condițiile în care nu există o limitare legală a acestui drept pentru persoanele sub 18 ani care ar fi fost stabilită în conformitate cu prevederile alin. (3) art. 75 Cod procedură penală.

Deși în acest caz se constată dreptul minorului de a depune plângere împotriva actelor organului sau instituției care pune în executare hotărârea judecătorească de condamnare, aceasta nu constituie o garanție că minorul, care are capacitate de exercițiu limitată în cadrul procedurii penale, este apt din punct de vedere al maturității, înțelegerii și cunoștințelor sale să formuleze o cerere ce ar exclude orice eroare sau obiecție ce putea fi invocată în motivarea plîngerii sau solicitărilor cuprinse în ea. În aceste condiții, la examinarea plîngerilor minorilor condamnați în ordinea prevăzută de art. 473 Cod procedură penală, instanța urmează să asigure toate drepturile copilului garantate de procedura penală națională și de tratatele internaționale, la care țara noastră este parte.

Examinînd problematica ce vizează capacitatea de exercițiu în domeniul depunerii plîngerilor de către minori se impune concluzia privind lipsa, atît în legislația ce reglementează executarea pedepsei penale, legislația procesual-penală, cît și legislația în domeniul petiționării, a unor reglementări ce ar stabili expres dreptul și capacitatea minorului de a formula plîngeri.

O altă concluzie ce se impune o constituie necesitatea informării corecte, în raport cu nivelul de înțelegere a minorului, despre decizia adoptată în rezultatul examinării plîngerii, precum și crearea unor garanții referitoare la faptul că decizia adoptată poate fi contestată în condițiile legii de către minor prin reprezentantul său legal, autoritatea tutelară, sau în cazurile ce vizează drepturile constituționale decătore avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului. În acest sens ar fi utilă instituirea unui mecanism prin care, în cazul examinării de către administrația penitenciară a plîngerilor formulate de către un minor, persoanelor sau instituțiilor menționate să le fie comunicate din oficiu conținutul plîngerii și deciziei adoptate în rezultatul examinării acesteia.

2.2. Aspecte practice ale procedurii de examinare a plîngerilor

Din constatările efectuate în cadrul capitolului anterior s-a stabilit că reglementările existente în domeniul exercitării de către deținuții minori a dreptului la petiționare sunt insuficiente și poartă un caracter pur formal ce creează dificultăți majore, atît la exercitarea acestui drept de către deținuți, cît și la examinarea plîngerilor de către autoritățile penitenciare.

Numărul extrem de mic al plîngerilor scrise formulate de către deținuții minori, deși urmează a fi apreciat ca fiind un fenomen pozitiv, cu siguranță nu constituie un indiciu relevant al funcționării impecabile a instituțiilor care pun în executare pedeapsa penală, ci probabil indică asupra insuficienței reglementărilor existente la nivel legislativ care ar stabili proceduri concrete de

depunere și examinare a plîngerilor și lipsa unor garanții exprese pentru persoanele ce depun plîngeri.

Sub acest aspect relevante sunt datele statistice conform cărora în Penitenciarul nr. 2 – Lipceni, pe parcursul anului 2009 de către deținuții minori nu a fost depusă nici o plîngere, în anul 2010 au fost înregistrate 3 petiții, iar în primul trimestru al anului 2011 – 4 petiții.

Conform conținutului plîngerilor depuse de către minori acestea vizează:

- accesul la informație;
- legalitatea acțiunilor administrației penitenciare;
- asigurarea condițiilor materiale de detenție,
- acordarea asistenței medicale, etc.

O situație similară se constată și în cazul examinării datelor statistice ale Centrului pentru Drepturile Omului, Curții Supreme de Justiție și Secției control a executării pedepselor și locurilor de detenție din cadrul Procuraturii Generale, unde pe parcursul ultimilor ani nu s-au înregistrat plîngeri scrise parvenite de la minorii aflați în detenție, unicele cereri fiind formulate verbal în cadrul vizitelor Avocatul Parlamentar pentru protecția drepturilor copilului.

Din datele statistice prezentate se impune o concluzie ce ține de neutilizarea de către minorii aflați în detenție a mecanismului de petiționare existent, motivele acestui fenomen fiind variate, în principal însă fiind lipsa cunoștințelor minorilor despre procedurile existente, capacitatea minorilor de a formula plîngeri și contesta deciziile, precum și cunoașterea de către aceștia a drepturilor și obligațiilor lor precum și înțelegerea de a-și exercita drepturile.

Pentru asigurarea exercitării dreptului de petiționare și a dreptului la corespondență a deținuților minori necesită a fi examinate exigențele stabilite față de procedura de expediere a corespondenței, printre care: obligația organului de conducere a instituției penitenciare de a lua toate măsurile corespunzătoare pentru punerea la dispoziția persoanelor condamnate a materialelor necesare, precum și obligația instalării de cutii poștale în interiorul penitenciarului care trebuie sigilate de furnizorul de servicii poștale. Petițiile și corespondența trebuie colectate de către serviciile poștale, cărora trebuie să li se asigure accesul în interiorul penitenciarului.

Principiul imediatității trebuie să fie aplicat în toate plîngerile depuse de minori, pentru a oferi un răspuns rapid și a proteja interesul suprem al copilului, respectând supremația legii. Așadar răspunsurile la petiții și corespondență, adresate persoanelor condamnate se predau de îndată destinatarului, sub semnătură. Toate cheltuielile legate de exercitarea dreptului de petiționare prin cereri și sesizări adresate organelor judiciare, instanțelor sau organizațiilor internaționale a căror competență este acceptată și recunoscută de Republica Moldova, în cazul persoanelor minore sunt suportate de către administrația penitenciarului.

La aspectul problematicii mecanismului de depunere a plîngerilor de către deținuți în temeiul Legii cu privire la petiționare, menționăm că datorită regulilor de regim existente în penitenciare este dificilă însăși modalitatea de sesizare a autorității competente în soluționarea plîngerii. Cu toate că Codul de executare, după cum s-a menționat, stabilește garanții ce țin de modalitatea de exercitare a dreptului la corespondență și inviolabilității corespondenței cu autoritățile publice, avocatul, procurorul, organizațiile internaționale interguvernamentale etc., procedura expresă de expediere a corespondenței (inclusiv a petițiilor) nu este stabilită.

În acest sens, pentru asigurarea unei proceduri unice de evidență și expediere a corespondenței deținuților, Ordinul Departamentului instituțiilor penitenciare nr. 196 din 07.10.2008 „Cu privire la asigurarea dreptului deținuților la corespondență” stabilește că deținuții își exercită dreptul la corespondență prin asigurarea accesului la cutiile poștale ale SA „Poșta Moldovei” instalate în penitenciare, iar pentru expedierea nemijlocită a corespondenței, deținuții plasează personal corespondența în cutiile poștale, în plicuri închise.

Trebuie de menționat că practica respectivă a fost instituită pentru asigurarea respectării prevederilor art. 8 din Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale și a articolelor 8 și 28 din Constituția Republicii Moldova, ce țin de protejarea vieții private a persoanei, iar mecanismul în sine exclude orice implicare a autorităților penitenciare în procesul de întocmire și expediere a plîngerii.

Pentru exercitarea dreptului deținuților la un recur efectiv, în cazul în care persoanele private de libertate, din diverse motive, nu au posibilitatea sau dorința de a remite contestațiile prin intermediul corespondenței simple sau recomandate, Ordinul nr. 196 din 07.10.2008 stabilește că cererile deținuților referitoare la contestarea deciziilor penale de condamnare, în condițiile prevederilor al. (4) art. 405 Cod procedură penală, pot fi depuse prin administrația penitenciarului. În cazul respectiv cererile se iau la evidență în registrele corespunzătoare ale serviciului evidență specială al penitenciarului și se remit de către secretariatul instituției instanței indicate în cerere.

La parvenirea în penitenciar a corespondenței pe numele deținuților, secțiile secretariat ale instituțiilor penitenciare asigură ținerea registrelor de evidență a corespondenței de intrare adresate deținuților. În toate cazurile corespondența parvenită în penitenciar în adresa deținutului sau depusă pentru expediere se remit destinatarului în termen de 24 de ore de la înregistrare.

Corespondența parvenită în penitenciar pe numele deținutului transferat în altă subdiviziune, fără a se deschide, este readresată și predată în oficiul poștal pentru expedierea ulterioară la noua adresă. Se interzice de a remite corespondența adresată deținuților la noua adresă într-un pachet comun cu alte documente sau fără mențiunea corespunzătoare

despre destinatarul concret pe pachet / plic.

În cazul în care în adresa penitenciarului parvine corespondența, care, în urma deschiderii plicului, se va stabili că este adresată deținuților, în lipsa mențiunii corespunzătoare pe pachet / plic, sau a informației privind destinatarul concret, pachetele / plicurile, după deschidere, sunt luate la evidență într-un registru distinct cu atribuire a numărului de înregistrare, iar plicurile se păstrează în secretariatul instituției. Scrisorile, în astfel de cazuri, sunt înmânate destinatarului, contra semnătură, cu mențiunea în registrul de evidență a corespondenței - "pe pachet / plic lipsește informația despre destinatar / destinatarul concret".

Pentru exercitarea dreptului de a depune plângeri ce țin de punerea în executare a pedepsei penale, stabilirea modalității de expediere a acestora, nu este atât de relevantă din perspectiva reglementărilor, deja menționate în capitolul anterior, cuprinse în Secțiunea a 30-a a Statutului executării pedepsei de către condamnați, cât necesitatea stabilirii unei proceduri clare de înregistrare și examinare a acestor plângeri de către administrația penitenciară.

Astfel, pe lângă normele generale stabilite de Statutul executării pedepsei de către condamnați, procedura de înregistrare și examinare a plîngerilor deținuților ce țin de punerea în executare a pedepsei penale este stabilită prin Ordinul Departamentului instituțiilor penitenciare nr. 227 din 12.11.2008 „**Cu privire la soluționarea și evidența petițiilor adresate administrației penitenciarului**”.

Conform procedurilor stabilite de actul normativ dat toate petițiile adresate administrației penitenciarului, indiferent de conținutul acestora, inclusiv cererile de audiență, sunt înregistrate de către serviciul secretariat, în registrele de evidență corespunzătoare.

Deținuții prezintă petiții în adresa administrației penitenciarului în două exemplare. Persoana responsabilă de înregistrarea acestora, verificând dacă conținutul textelor este identic, le înregistrează în registrul de evidență, aplicând pe exemplarul doi al petiției respective numărul și parafa de primire, după care acesta se va restitui deținutului contra semnătură în registru. Prezentarea în două exemplare a petițiilor este pusă în sarcina deținutului care le-a formulat.

Ordinul nr. 227 din 12.11.2008 prevede că „petițiile adresate administrației penitenciarului, în formă scrisă, vor fi soluționate în termenii legali prevăzuți”, însă, deși norma respectivă este unica normă cuprinsă în legislația de executare cu privire la durata examinării plîngerilor deținuților, reglementarea dată este una deficitară deoarece constituie doar o normă de trimitere la alt act normativ care nu este identificat în mod expres.

Din practica stabilită în cadrul organelor sistemului penitenciar pentru examinarea plîngerilor sunt respectate termenele prevăzute de Legea cu privire la petiționare, însă în funcție de gradul de urgență a solicitării acestea pot fi soluționate imediat cum ar fi cazul cererilor privind accesul în instituție pentru acordarea întrevederilor.

Petițiile, un exemplar al răspunsurilor, precum și materialele de examinare a acestora, se păstrează în secretariatul instituției în dosarele de nomenclatură corespunzătoare, iar copiile petițiilor deținuților și răspunsurile la acestea se anexează la dosarul personal al deținutului.

Pentru confirmarea privind primirea răspunsului la petiție, deținutul se semnează pe versoul răspunsului care se păstrează în secretariatul instituției în dosarul de nomenclatură, sau semnează o recipisă care se anexează la materialele de examinare a plîngerii.

În cazurile în care, petițiile scrise nu necesită examinare suplimentară, soluționarea acestora fiind posibilă fără întocmirea cărorva răspunsuri scrise, imediat după soluționarea plîngerii, deținutul va semna pe versoul petiției sale precum că aceasta a fost soluționată, sau va scrie o explicație în acest sens care se va anexa la petiție, fapt despre care se va face mențiune și în registrul de evidență corespunzător.

În ceea ce privește plîngerile depuse în cadrul audienței deținuților de către administrația penitenciarului, în cadrul audienței deținuții vor întocmi o cerere în formă simplă care va conține expunerea succintă a plîngerii sale. Cererile respective sunt înregistrate în registrul de audiență al persoanei care petrece audiența, iar persoana care audiază va face mențiune pe verso-ul cererii de audiență despre subiectul solicitării, decizia și măsurile ce urmează a fi întreprinse, totodată, deținutul va consemna pe verso la cererea sa faptul că a fost audiat la data respectivă.

Cererile de audiență soluționate, se păstrează în secretariatul instituției, în dosarele de nomenclatură corespunzătoare, separat de alte petiții.

În toate cazurile răspunsurile prezentate în rezultatul examinării plîngerilor deținutului trebuie să fie motivate în drept cu referire la normele legale pe care se bazează decizia adoptată.

Deja s-a menționat că în cazul în care deținutul nu este de acord cu soluția adoptată de către organul care pune în executare pedeapsa penală (măsura arestului preventiv), decizia sau acțiunile organului respectiv pot fi contestate în ordinea prevăzută de art. 473 Cod procedură penală la judecătorul de instrucție a instanței în raza teritorială a căreia activează organul sau instituția a cărei act se contestă.

2.3. Modalitatea de petiționare a minorilor analfabeți

Angajații instituțiilor penitenciare trebuie să respecte dreptul copiilor de a fi ascultați în toate chestiunile legate de interesele lor indiferent de nivelul de dezvoltare a lor intelectuală. Capacitatea de a forma, structura și dezvolta idei este dificilă pentru persoanele minore din cauza lipsei experienței de viață și gradului mic dezvoltare culturală. Ca rezultat minorii fie nu depun plângeri, fie petițiile depuse sunt scrise într-o formă greu de perceput ceea ce face practic imposibilă soluționarea acestora. Problema dată se agravează în cazul deținuților analfabeți care, pentru a dispune de dreptul lor de petiționare, trebuie să recurgă la ajutorul altor persoane. În cele mai multe cazuri, din cauza lipsei de încredere față de educatori și personalul instituțiilor penitenciare, acești copii sunt ajutați de colegii de cameră în redactarea plângerilor. Trebuie de menționat faptul că deseori aceste persoane, care sunt dezavantajate din punct de vedere a depunerii plângerilor, se confruntă cu probleme pe care nu le pot spune nici colegilor de cameră, ceea ce agravează și mai mult situația. Așadar ar fi benefic ca pe lângă educarea și instruirea copiilor în sensul redactării și depunerii plângerilor trebuie să fie dezvoltată concepția depunerii plângerilor în mod oral în fața organelor abilitate cu prezența obligatorie a persoanelor specializate (pedagog, psiholog). De asemenea trebuie prevăzute metode speciale de explicare a drepturilor copiilor aflați în penitenciare într-o metodă simplificată și anume prin imagini foto și video-montaj care ar face mai ușoară percepția dreptului de a depune plângeri și modalitatea de utilizare.

Minorilor analfabeți trebuie să li se asigure tot ajutorul necesar dacă au nevoie de serviciile agențiilor și organizațiilor de stat sau private care asigură consiliere juridică sau care sunt abilitate să primească plângeri. De asemenea minorii care nu cunosc limba vorbită de personalul instituției de detențiune trebuie să aibă dreptul în mod gratuit la serviciile unui interpret oricând este necesar.

Un rol deosebit pentru protecția copiilor în special a celor analfabeți și alolingvi, îl are **avocatul parlamentar**, reprezentanții organelor de stat și a organelor neguvernamentale care activează în domeniul protecției drepturilor omului, în deosebi ale copiilor, care trebuie să primească și să cerceteze toate plîngerile înaintate de minorii privați de libertate, iar în caz de necesitate, să acționeze prin toate procedeele (permise de lege) întru garantarea și respectarea drepturilor acestora. Aceste organe ar trebui să posede informația referitor la deținerea copiilor analfabeți pentru a le asigura respectarea drepturilor în caz de necesitate.

Copiii trebuie să fie consultați și, de asemenea, trebuie să li se respecte dreptul la alegerea modului în care doresc să depună reclamațiile lor. Mijloacele utilizate în aceste scopuri trebuie să fie adaptate la nivelul de înțelegere a copilului și la abilitatea de comunicare a acestuia și să ia în considerație circumstanțele cazului.

2.4. Ascultarea relatării libere și aprecierea declarației copilului

Cadrul legal urmează a fi completat cu un mecanism specific de audiere a copiilor pe marginea plînderilor adresate, sau pe marginea obiecțiilor declarate oral.

Copilul va fi invitat să relateze liber cu privire la plîngerea depusă.

Este necesar ca în timpul în care copilul relatează detaliile, acesta să nu fi e întrerupt. Aceasta, deoarece copilul își pierde concentrarea mai repede decât adultul.

Există totuși posibilitatea ca minorul să se abată de la cele întrebate ori să relateze aspecte nepertinente. Astfel este necesar de a readuce atenția asupra chestiunilor au referire la plîngere. Readucerea trebuie făcută cu atenție, pentru a evita blocajul copilului. Trebuie de luat în considerare că copiii aflați în locurile de detenție pot folosi un vocabular nepotrivit și vulgar. De regulă, copiii spun adevărul. În situația unui copil privat de libertate, există șanse mai mari ca acesta să relateze adevărul decât un adult, de aceea audierea copilului ar trebui să înceapă cu separarea lui de adulți și de ceilalți copii.

Potrivit Rezoluției 2005/20 a Consiliului Economic și Social, greutatea opiniei unui copil va fi evaluată, în baza vârstei și a maturității sale, putându-se chiar apela la un psiholog expert în asistență calificată cu privire la copii sau la un alt specialist în domeniu.

Așadar evaluând plîngerea depusă de copil, organul sau persoana care o soluționează trebuie să stabilească gradul de relevanță și importanța al acesteia, apelînd la serviciile persoanelor specializate în lucrul cu persoanele minore și anume: pedagogi, psihologi, asistenți sociali. Pentru a exclude orice nereguli, dubii sau situații incerte plîngerile copiilor trebuie verificate prin compararea conținutului acestora cu alte mijloace de probă ca exemplu expertiza medico-legală, psihiatrică sa.

2.5. Situația practică privind depunerea și reacția la plîngerile copiilor în detenție

În cadrul acestui capitol vor fi prezentate rezultatele obținute în urma interviurilor semi-structurate desfășurate cu copiii deținuți în penitenciarele nr.2 și nr. 13. Rezultatele primite prin intermediul interviurilor au fost structurate în patru paragrafe. În primul paragraf sunt descrise condițiile de detenție din penitenciar ale copiilor. În paragraful doi sunt prezentate motivele care stau la baza depunerii plîngerilor. Paragraful trei abordează problema mecanismului de depunere a plîngerilor, iar în ultimul paragraf este descris felul în care copiii primesc răspuns la plîngerile primite și problemele existente ce țin de răspunsurile primite.

2.5.1. Condiții de detenție

Condițiile de detenție diferă între penitenciarul de detenție preventivă nr. 13 și penitenciarul pentru minori nr. 2. În cadrul Penitenciarului nr. 13 - Chișinău, cele mai multe nemulțămiri țin de condițiile de detenție și în special se referă la lipsa unor activități pe parcursul zilei și lipsa unor posibilități de a individualiza spațiul celulei în care se află copiii. În cadrul Penitenciarului nr. 2 - Lipcani copiii au spus că nu au scris plângeri, iar condițiile de detenție sunt satisfăcătoare. Insatisfacția față de condițiile de detenție au fost identificate doar în Penitenciarul nr. 13.

A fost evidențiat efectul benefic al activităților didactice desfășurate în penitenciar cu copiii deținuți. Fiecare dintre copii, la dorință, se implică în anumite activități cum ar fi: matematica, desenul, lucru manual. Unii dintre copii afirmă că în cadrul penitenciarului sunt activități suficiente pentru ași petrece timpul eficient:

”Nu știu cum alții, dar eu am cu ce să mă ocup aici.”

Însă alt copil a afirmat că lecțiile care sunt desfășurate sunt prea simpliste și că nu îi este interesant, are nevoie de activități adaptate cunoștințelor sale:

”...aici vin și predau teme de clasa a 2-a și clasa a 3-a, iar mie nu îmi este interesant...”

Cei plasați în penitenciarul pentru minori declară condiții de detenție mai bune ca în izolatoarele de urmărire penală. Aceasta este din cauză că la ”Lipcani” sunt mai multe activități în care este implicat copilul și spectrul de persoane cu care comunică este mai mare și mai stabil:

”...acolo este fotbal, voleibol, lucrăm... este mai bine...”

”...nu vad pe nimeni aici, decât atunci când aduc de mâncare... acolo ai cu cine vorbi...”

Cel mai frecvent copiii deținuți în izolatoarele de urmărire penală se plâng de lipsa unui televizor sau radio în celulă, deoarece atunci când ei se află în celulă aproape că nu au nici o ocupație. Lipsa unei ocupații este cel mai frecvent motiv direct sau indirect al încălcărilor de regim îndeplinite de către cei deținuți.

Un minor a declarat că este mulțumit de condițiile în care se deține:

”...aici este făcut reparație... avem televizor în celulă, deja mult înseamnă... te mai uiți la un film și îți vin și alte gânduri, este altfel...”

În Penitenciarul nr. 13 copiii au evidențiat că au încercat să obțină schimbarea anumitor condiții de detenție (să obțină televizor în cameră) prin grevă. Greva a constat în a-și coase gura, aplicarea tăieturilor pe mâini și declararea grevei foamei de către toți copiii aflați în celulă. Însă, au spus că această metodă s-a dovedit ineficientă deoarece nimic nu s-a schimbat. Aproape toți copii au evidențiat că este complicat să fie obținute rezultate la cererile înaintate la administrație și lucrători. De obicei cererile adresate către administrație sunt axate pe schimbarea condițiilor de trai din interiorul camerei:

”... să dăie un televizor sau radio în cameră..., să punem niște țoluri prin cameră..., să dăie svet toată noaptea...”

Relațiile dintre lucrători și copiii deținuți diferă de la copil la copil. Sunt copii care afirmă că relațiile sunt bune și depind și de comportamentul pe care îl au ei înșiși, iar pedepsele pe care le primesc de obicei sunt pentru distrugerea bunurilor. Motivul pentru un comportament distructiv al copilului *”poate fi orice”*:

”...fărâmăm ca ei să înțeleagă ce vrem noi...”

”...câteodată nu-i nici o țigară în cameră, iar alții vor să iasă la vole (libertate), sânt multe motive...”

Un lucrător calificat ca *”normal”* este cel care:

”...vorbește normal cu noi, ne scoate la televizor... se comportă cu respect... de exemplu, am cerut azi mașinka să ne tundem, ne-a spus ”scrieți cerere, dar la alți prosta așa le dă”.

Copii care se dețin în izolatorul de urmărire penală au spus că sunt doar 2-3 persoane adulte *”normale”*, acestea-s persoanele pe care le văd mai frecvent. În rest sunt persoane care sunt văzute pentru prima dată și cu aceste persoane este foarte dificil de comunicat. În Penitenciarul nr. 2 relațiile cu educatorii este mai personalizată și mai apropiată, iar aproape toate cererile sunt rezolvate prin colaborare directă cu educatorul. Unul dintre copiii deținuți în penitenciarul nr. 13 a spus că deja de mai multe luni scrie cereri la administrație ca să primească o plapumă, deoarece este frig în celulă, dar din păcate nu a fost auzit:

”...bine că un băiet care a plecat, mi-a dat fufa lui și acum am cu ce să mă învelesc”.

Informarea despre regulile prezente în penitenciar iarăși diferă între penitenciare. Copiii plasați în Penitenciarul nr. 2 au declarat că regulile au fost explicate de către educator și că aproape totul a fost clar. La momentul plasării în izolatorul de urmărire penală informarea copiilor despre regulile prezente variază. Astfel, unii dintre respondenți afirmă că regulile din Penitenciarul nr. 13 le-au aflat cu timpul și că acestea au fost explicate de către colegii de cameră și nu de către „polițiști”:

”...cu timpul, nu tot deodată... mi-au explicat băieții din cameră, nu polițiștii ...”

Alți copii însă afirmă că atunci când au fost plasați pentru prima dată le-au fost explicat destul de clar care sunt regulile, pentru că a fost un adult *”normal”*. Un respondent a spus că a primit o foaie unde erau scrise drepturile și obligațiile lui, dar explicațiile le-a primit pe parcurs.

Regulile pe care le cunosc copiii sunt:

”...din cameră să nu iasă câte unul, doar câte doi; să fie curățenie în cameră...”, ”...să nu fie aduse zapreturi; să nu facem gălăgie; să nu fărâmăm ceva...”, ”...nu trebuie să te

sfădești cu miliția, nu trebuie să strici, nu trebuie să te bați cu ei, când intră vospitateliu trebuie să șezi normal...”

2.5.2. Motivele pentru depunerea plângerilor

Unul dintre motive pentru a depune plângeri în viziunea minorilor este pedeapsa „pe nedrept” sau senzația de un comportament neechitabil față de persoana care a depus plângere:

”...odată când pe noi ne-au schimbat dintr-o cameră în alta, în camera nouă erau făcute niște borți în perete, iar asta ne-o pune de asupra noastră... Și ne pune în trium sau altceva...iar noi nu am făcut așa ceva... Și scriem plângeri. ”

”...ei scriu plângeri pentru că lor le pare că au vorbit urât cu ei, sau că stau prea mult în karțer, sau altceva... dar câteodată și băieții din cameră se comportă urât și merită ca să se comporte urât cu ei...”

Un alt motiv ar fi agresiunea verbală sau ofensa verbală a copilului, în special ofensele ”*ce țin de părinți*”:

”...trebuie să nu ne numească, că de la numit totul se începe...”

Încă un motiv evidențiat este nerespectarea prevederilor legislației de executare de către administrația penitenciară, în special atunci când aceștia aplică anumite pedepse. Astfel de probleme au fost soluționate discutând cu Șeful penitenciarului:

”...ne-au pus într-o cameră unde șed polițistii, malaetka n-are ce căuta aici, ea are camerele lor. Noi ne-am enervat și am scos șkonșile din perete și să le scoatem la kalidor... și ... vreo două sub coaste și dus în karțer și gata... am scris plângere că ne-au dat două sub coaste, că ne-au pus în camera asta, că ne-au pus în karțer... tot deodată.”

Plângerile sunt scrise și pentru a cere anumite facilități în cameră sau îmbunătățirea condițiilor de detenție. Astfel de plângeri uneori au un caracter organizat și sunt scrise concomitent de către mai mulți deținuți.

Unul dintre copii a afirmat că el nu are nevoie să scrie plângeri, deoarece poate folosi alte metode de a influența decizia administrației:

”...eu pot să le fac așa probleme încât ei vor face totul... spre exemplu, să declar greva foamei, pentru ei un minor care declară greva foamei este o problemă mare. Doar la moment nu am nevoie să fac așa ceva...”

2.5.3. Mecanismul de depunere a plângerilor

De obicei, copiilor le explică colegii de cameră cum să scrie o plângere. Majoritatea dintre ei cunosc cum să scrie o plângere, iar în caz dacă au o dificultate, mai frecvent, apelează la ajutorul

colegilor de cameră sau camerele vecine pentru a fi ajutați să o scrie. Fiind întrebați, dacă sunt ajutați de lucrătorii penitenciarului atunci când scriu o plângere, ei au răspuns că la cerere ei pot fi ajutați de persoana de serviciu sau educator.

În Penitenciarul nr. 13, unul dintre copii afirmă că în ultima perioadă s-a schimbat ceva și deja nu mai sunt agresați ca mai înainte, administrația este mai deschisă colaborării și din această cauză și plângerile au scăzut la număr:

”...se întâmpla... acum nu se mai întâmplă... dar mai înainte scriam plângeri de 2-3 ori pe săptămână”.

Adolescenții au afirmat că depunerea plângerilor nu este un proces complicat. Nu este o problemă să fie primită o foaie de la educator și un plic, însă una dintre cele mai importante dificultăți este obținerea unui timbru pentru a trimite o plângere. Această problemă a fost semnalată în ambele penitenciare:

”...nu este o problemă să obții un plic cu foaie, dar cel mai des ni-l dă fără timbru... și ce să faci cu el?”

Sunt mai multe modalități prin care sunt obținute plicuri cu timbre: de la rude sau prieteni care le trimit colete în care sunt și plicuri; de la alți deținuți; dacă sunt bani pe cont (“litzevoi”) este posibilitatea de a merge cu educatorul pentru a fi procurate plicuri cu timbre; de la educator sau psiholog (“...chiar azi mi-au dat un plic cu marcă...”). Respondenții au declarat că nu cunosc dacă plicurile cu timbre sunt gratuite sau cu plată pentru ei.

Un minor a declarat că este o problemă de a scrie plângeri atunci când se află în carceră, pe parcursul aflării în carceră el nu ar putea să semnaleze dacă a fost cumva abuzat, deoarece nu are acces liber la foi, plic, timbru și cutie poștală.

2.5.4. Primirea răspunsului la plângerile depuse

Din spusele copiilor deținuți, răspunsurile la plângeri sunt primite în plicuri sigilate și nu sunt deschise sau verificate de către lucrătorii din penitenciar, doar decât cu “laserul”, pentru a preveni transmiterea banilor sau a obiectelor interzise.

Chiar dacă răspunsurile nu sunt clare, copiii rareori se adresează la lucrătorii penitenciarului pentru a le cere ajutor deoarece copiii nu au încredere în ei:

”...ei o ieu, o citesc, o duc pe la Șef, peste tot locul și nu ți-o dau deodată...”

”...nu este încredere în pază, ei pot să amăjească, sau să spună la alții despre ce am scris...”

Din acest motiv se preferă ajutorul colegilor de cameră, sau *”trimitem din cameră în cameră”* ca să fie explicat ce este scris în scrisoare. Deseori răspunsurile la scrisori sunt cunoscute de către toți deținuții.

Sunt puțini *”dejurnâe”* care sunt cunoscuți ca fiind binevoitori și la care se apelează după ajutor. Un respondent a spus că dacă ar cere ajutorul unui colaborator și acesta îi va explica individual, fără să îi ea scrisoarea, atunci mult mai probabil că ar apela la ajutorul acestora, cu condiția că ar fi confidențial și nimeni din administrație nu se va răzbuna față de ei pentru că au scris plângere:

”că atunci când ne ducem la proverka... ”ce ai fost și te-ai jeluț?”... și pe noi mai tare ne prisanesk...”

În Penitenciarul nr. 13 au fost evidențiate de către copii doar câteva persoane de încredere și anume, colaboratorii serviciului educativ și psihologic din penitenciar. Cu cele mai multe întrebări, copii se adresează la ei.

Unii dintre intervievați au spus că au primit un răspuns la plângerea depusă, dar nu au înțeles totul, pentru că era scris într-un limbaj care este dificil de înțeles:

”...sunt niște cuvinte pe care nici nu le pot spune, nici nu le țin minte... educatorul mi-a explicat ce era scris...”

” am primit răspuns... mi-au citit și explicat băieții... și am înțeles că nu mă cheamă la sud... pe urmă au trecut câteva zile și m-au luat la sud...”

Copii afirmă că primesc răspunsuri la toate plângerile depuse și că acestea au efect:

”...pe plângerea pe care am scris-o de-amu nu se mai anină nimeni... nu toate problemele, dar se rezolvă...”

III. Exigențe internaționale și bune practici privind mecanismul de depunere și examinare a plângerilor

3.1. Standarde internaționale și regionale privind plângerile depuse de către deținuți/ copii în detenție

Evaluarea sistemului de justiție pentru copii, în general, urmează a fi efectuată din perspectiva a multiplilor indicatori, inclusiv:

1. Nr. de copii reținuți și arestați în ultimile 12 luni la 100 000 copii;

2. Nr. de copii în detenție la 100 000 copii;
3. Nr. de copii în arest preventiv la 100 000 copii;
4. Perioada medie a detenției preventive (până la pronunțarea sentinței);
5. Perioada medie a detenției după pronunțarea sentinței;
6. Nr. de copii care au decedat în ultimile 12 luni în detenție la 1000 copii deținuți;
7. Ponderea copiilor în detenție care nu sunt în totalitate deținuți separat de adulți;
8. Ponderea copiilor în detenție din numărul total de copii deținuți care în ultimile trei luni au fost vizitați de părinți, rude sau alte persoane;
9. Ponderea copiilor condamnați la privațiune de libertate;
10. Ponderea copiilor în privința cărora cauza a fost încetată până la pronunțarea sentinței;
11. Ponderea copiilor eliberați din detenție, în privința cărora au fost aplicate măsuri educative;
12. Existența unui mecanism care garantează efectuarea unor inspecții/monitorizări independente a locurilor de detenție; ponderea instituțiilor în care în decursul ultimelor 12 luni au fost realizate inspecții independente;
- 13. Existența unui mecanism de depunere a plângerilor de către copii în detenție; ponderea numărului de instituții de detenție în care mecanismul de depunere a plângerilor funcționează;**
14. Existente unui sistem specializat de justiție pentru copii;
15. Existente unui plan național de profilaxie a delicvenței juvenile⁶.

Astfel, existența unui mecanism de depunere a plângerilor de către copii în detenție și ponderea numărului de instituții de detenție în care mecanismul de depunere a plângerilor funcționează este unul din multiplii indicatori în domeniul justiției pentru copii.

Exigențele internaționale privind mecanismul de depunere și examinare a plângerilor se conțin în mai multe acte internaționale și europene.

3.1.1. Exigențele stabilite în actele ONU

Convenția cu privire la drepturile copilului⁷. în art. 3 prevede: “În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotite socială, de către tribunale, autoritățile administrative sau de organe legislative, **interesele copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate...**”.

⁶ Руководство по оценке показателей в области правосудия в отношении несовершеннолетних, Организация Объединенных Наций, Нью-Йорк, 2010 год, р. 6-7;

⁷ Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 la New York. A intrat în vigoare la 20 septembrie 1990. Republica Moldova a aderat la convenție prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.1990. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, volumul I, pag. 51;

Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților și recomandările referitoare la acesta⁸ prevăd „*Când intră, fiecare deținut trebuie să primească informații scrise cu privire la regimul deținuților din categoria sa, regulile disciplinare ale așezământului, mijloacele autorizate pentru obținerea informațiilor și formularea plângerilor și cu privire la toate celelalte puncte care pot fi necesare pentru a-i permite să cunoască drepturile și obligațiile sale și de a se adapta vieții din penitenciar. Dacă deținutul este analfabet, aceste informări trebuie să i se facă oral*”⁹.

Orice deținut trebuie să aibă *în fiecare zi lucrătoare ocazia de a prezenta cereri și reclamații directorului așezământului* sau funcționarului autorizat să-l reprezinte. Cereri sau reclamații vor putea fi prezentate inspectorului închisorii în cursul unei inspecții. *Deținutul va putea să se întrețină cu inspectorul* sau cu oricare alt salariat însărcinat cu inspecția, *în lipsa directorului sau a altor membri ai personalului așezământului*. Orice deținut trebuie să aibă voie să adreseze, fără a fi cenzurat fondul, dar într-o formă legală, o cerere sau *reclamație, administrației penitenciare centrale, autorității judiciare sau altor autorități competente, pe calea ce se impune*. Chiar dacă o cerere sau reclamație ar fi evident îndrăzneată sau lipsită de temei, ea trebuie să fie examinată fără întârziere și trebuie să se dea un răspuns deținutului în timp util¹⁰.

Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare¹¹ statuează că „*Statul trebuie să editeze legi ce interzic toate actele care violează drepturile și îndatoririle enunțate în prezentele principii, să prevadă sancțiuni adecvate autorilor acestor acte și să ancheteze în mod imparțial în caz de plângere*”¹². Se subliniază importanța unor inspecții independente: „În vederea asigurării stricte a respectării legilor și reglementărilor pertinente, locurile de detenție trebuie să fie inspectate în mod regulat de către persoane calificate și experimentate, numite de către o autoritate competentă diferită de autoritatea în mod direct însărcinată cu administrarea locului de detenție sau de închidere și responsabilă în fața ei. *Orice persoană deținută sau închisă are dreptul de a comunica liber și în deplină confidențialitate cu persoanele care inspectează locurile de detenție sau de închidere în*

⁸ Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților și recomandările referitoare la acesta, adoptate la Primul Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delicvenților, și-a ținut lucrările la Geneva, Elveția, între 22 august – 3 septembrie 1955, completate la 13 iulie 1977;

⁹ Pct. 35, Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților și recomandările referitoare la acesta, 1955;

¹⁰ Pct. 36, Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților și recomandările referitoare la acesta, 1955;

¹¹ Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare, Adunarea Generală a ONU, 9 decembrie 1988;

¹² Principiul 7, Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare, 1988;

conformitate cu paragraful 1 al prezentului principiu, sub rezerva condițiilor în mod rezonabil necesare pentru a asigura securitatea și menținerea ordinii în mai sus numitele locuri.”¹³

*Orice persoană deținută sau închisă sau apărătorul ei, are dreptul de a prezenta o plângere sau o doleanță despre felul în care este tratată, mai ales în cazul torturilor sau al altor tratamente crude, inumane sau degradante, autorităților însărcinate cu administrarea locului de detenție și a autorităților superioare, și, dacă este necesar, autorităților de control sau de recurs competente. Atunci când nici persoana deținută sau închisă nici apărătorul ei nu au posibilitatea de a-și exercita drepturile vizate la paragraful 1 al prezentului principiu, un membru al familiei persoanei deținute sau închisă sau orice altă persoană care cunoaște problema poate să exercite aceste drepturi. Caracterul confidențial al cererii sau plângerii este menținut atunci când petiționarul o cere. Orice cerere sau plângere trebuie să fie examinată de îndată și trebuie dat răspuns fără nici o întârziere. În cazul în care se respinge cererea sau plângerea sau în cazul unei întârzierii excesive, petiționarul este autorizat să sesizeze o autoritate judiciară sau altă. Nici persoana deținută sau închisă nici vreun petiționar așa cum este el definit la paragraful 1 al prezentului principiu nu trebuie să suporte vreun prejudiciu pentru că a prezentat o cerere sau o plângere*¹⁴.

Setul de reguli privind mecanismul de depunere a plângerilor este reactualizat în **Normele organizației națiunilor unite pentru protecția minorilor privați de libertate, Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990**¹⁵. Orice minor trebuie să aibă *posibilitatea de a adresa cereri sau plângeri directorului instituției* de detențiune și reprezentantului său autorizat. Orice minor trebuie să aibă dreptul de a înainta o cerere sau o plângere, *fără a i se cenzura conținutul, administrației centrale, autorității juridice sau altor autorități* aprobate prin mijloace autorizate și să fie informat fără întârziere în legătură cu răspunsul¹⁶. Orice minor trebuie să aibă dreptul de a solicita *ajutorul membrilor familiei sale, al unor consilieri juridici, organizații umanitare sau al altora*, atunci când acest lucru este posibil, pentru a înainta o plângere. Minorilor analfabeți trebuie să li se asigure tot ajutorul necesar dacă au nevoie de serviciile agențiilor și organizațiilor de stat sau private care asigură consiliere juridică sau care sunt abilitate să primească plângeri¹⁷.

Minorii care nu cunosc limba vorbită de personalul instituției de detențiune trebuie să aibă *dreptul în mod gratuit la serviciile unui interpret* oricând este necesar, mai ales în timpul

¹³ Principiul 29, Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare, 1988;

¹⁴ Principiul 33, Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare, 1988;

¹⁵ Normele organizației națiunilor unite pentru protecția minorilor privați de libertate, Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990 (G.A. res. 45/113, anexă, 45 N.U. GAOR Supl. (nr. 49A) la 205, N.U. Doc. A/45/49 (1990);

¹⁶ Pct. 75-76, Normele organizației națiunilor unite pentru protecția minorilor privați de libertate, 1990;

¹⁷ Pct. 78, Normele organizației națiunilor unite pentru protecția minorilor privați de libertate, 1990;

examinării medicale și al procedurilor disciplinare¹⁸. Un rol deosebit îl are avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului, care trebuie să primească și să cerceteze plângerile înaintate de minori privați de libertate și să ajute la obținerea unor înțelegeri echitabile¹⁹.

3.1.2. Exigențe stabilite în actele Consiliului Europei

Recomandarea Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre referitoare la regulile penitenciare europene Rec (2006)2²⁰ prevăd că deținuții au dreptul să formuleze *cereri și reclamații, individual sau în grup*, directorului penitenciarului sau oricărei alte autorități competente. Dacă problema poate fi rezolvată prin *mediere*, se va recurge în primul rând la aceasta. Dacă o cerere sau o reclamație este respinsă, *motivele respingerii trebuie comunicate deținutului în cauză*, iar acesta va avea dreptul de a introduce recurs în fața unei autorități independente. *Deținuții nu trebuie să fie pedepsiți pentru că au făcut cereri sau reclamații*. Autoritatea competentă trebuie să țină cont de toate reclamațiile scrise ale familiilor deținuților, referitoare la încălcări ale drepturilor deținuților. Nici o plângere a reprezentantului juridic sau a unei organizații care apără drepturile populației penitenciare nu poate fi depusă în numele unui deținut, dacă cel în cauză se opune. Deținuții trebuie să aibă dreptul de a solicita un aviz juridic, cu privire la procedurile de realizare a plângerilor și apelurilor interne, precum și serviciile unui avocat, dacă este necesar²¹.

3.2. Deficiențe ale mecanismului de depunere a plângerilor constatate în rapoartele CPT, CRC, CAT

Comitetul ONU privind Drepturile Copilului (CRC) în comentariile generale reiterează că fiecare copil trebuie să dispună de dreptul de a depune cereri sau plângeri, fără a le fi cenzurate conținutul către administrația centrală, autoritatea judiciară sau o altă autoritate independentă și să fie informat referitor la decizia asupra cazului fără întârziere; *copiii au nevoie să cunoască și să aibă acces liber la aceste mecanisme*. Inspectori independenți și calificați trebuie să fie abilitați să efectueze inspecții regulate și neanunțate la propria lor inițiativă, în care să acorde o atenție deosebită unor conversații cu copiii în custodie în condiții de confidențialitate²².

¹⁸ Pct. 6, Normele organizației națiunilor unite pentru protecția minorilor privați de libertate, 1990;

¹⁹ Pct. 77, Normele organizației națiunilor unite pentru protecția minorilor privați de libertate, 1990;

²⁰ Recomandarea Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre referitoare la regulile penitenciare europene Rec (2006)2 (adoptată de Comitetul de Miniștri, la data de 11 ianuarie 2006, în timpul celei de a 952-a reuniuni a Miniștrilor Delegați);

²¹ Regula 70, Recomandarea Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre referitoare la regulile penitenciare europene Rec (2006)2;

²² Para. 89, General Comment NO. 10 (2007), Children's rights in juvenile justice, Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth session, Geneva, 15 January-2 February 2007, http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/GC10_en.doc;

Este de menționat că în Observațiile finale la Raportul Consolidat al 2-lea și al 3-lea despre implementarea prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile Copilului, 2009 **Comitetul privind drepturile Copilului recomandă expres autorităților Republicii Moldova să stabilească un sistem accesibil, independent și care să fie orientat intereselor copilului pentru primirea și procesarea plângerilor făcute de către copii și să investigheze, să întenteze dosar penal și să pedepsească cazurile de infracțiuni comise de către personalul organelor de ocrotire a ordinii de drept și gardinenii închisorilor**²³.

În opinia **Comitetului European pentru Prevenirea Torturii (CPT)**, procedurile eficiente de plângere și inspecție sunt garanții fundamentale împotriva relelor tratamente în instituțiile pentru minori. Tinerii trebuie să aibă *căi de plângere atât în interiorul, cât și în exteriorul sistemului administrativ al instituțiilor* și să aibă dreptul să se adreseze în confidențialitate unei autorități adecvate²⁴. CPT-ul acordă o atenție la fel de mare vizitării periodice a tuturor instituțiilor pentru minori de către un organ independent (de exemplu, o comisie de vizitatori sau un judecător) abilitat să primească plângeri din partea minorilor – și, dacă e necesar, să ia măsurile care se impun – și să inițieze inspectarea locurilor.

Comitetul constată că în timpul vizitei din 2010, mai multe persoane încarcerate în penitenciarele nr. 8 și nr. 12 au mărturisit că au constituit obiectul intimidărilor (spre exemplu, amenințări de a fi plasați în celule care ofereau condiții materiale inferioare sau transferul în alt penitenciar) după ce au formulat plângeri pe lângă administrația penitenciarului, cu scopul de a-i face să-și retragă aceste plângeri. Astfel, CPT-ul reiterează recomandarea sa, potrivit căreia **ar trebui să fie luate măsuri necesare pentru a garanta ca dreptul deținuților de a depune plângeri să fie efectiv, asigurând totodată ca aceste plângeri să nu invoce represalii sau presiuni din partea personalului**²⁵.

Comitetul ONU împotriva torturii (CAT) face doar mențiuni generale și tangențiale domeniului plângerilor depuse de către copii în detenție. Astfel, în concluziile finale în privința Republicii Moldova din anul 2003, Comitetul constată omisiunea statului de examinare promptă, imparțială și multilaterală a plângerilor de tortură și alte rele tratamente, contribuind astfel la cultura de impunitate a organelor de drept; constatând totodată condițiile materiale proaste predominante în locurile de detenție ale poliției și cele din instituțiile penitenciare și lipsa unor inspecții

²³ Observațiile finale la Raportul Consolidat al 2-lea și al 3-lea despre implementarea prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile Copilului, 2009, CRC/C/MDA/CO/3, 20 February 2009, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/co/CRC-C-MDA-CO3.pdf>;

²⁴ Vezi, <http://www.cpt.coe.int/lang/rom/rom-standards.pdf>, pag. 78;

²⁵ Para. 30, Raport către Guvernul Republicii Moldova privind vizita efectuată de către Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Tratatelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT) din 21-27 iulie 2010, Strasbourg, 03 martie 2011, <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2011-08-inf-rum.pdf>;

independente în aceste instituții²⁶. În concluziile finale din anul 2009, Comitetul recomandă ca Republica Moldova să promoveze și să stabilească un mecanism eficient de recepționare a plângerilor de abuz sexual, inclusiv în locurile de detenție și să asigure că personalul organelor de drept sunt instruiți în interdicția absolută a violenței și abuzului sexual în locurile de detenție ca formă de tortură și în recepționarea unor astfel de plângeri, făcând referință la aspecte ce țin de depunerea, investigarea promptă, efectivă și imparțială a plângerilor în cazurile de tortură²⁷.

3.3. Angajamentele de reformă ce rezultă din documentele de politici

Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004-2008 prevedea expres drept acțiune prioritară, dar care nu a fost realizată - dezvoltarea sistemului de depunere a plângerilor de către copiii delincvenți²⁸.

Strategia națională de dezvoltare pe anii 2008-2011²⁹, Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova: Libertate, Democrație, Bunăstare 2011-2014³⁰, Concepția reformării sistemului penitenciar și Planului de măsuri pe anii 2004-2020 pentru realizarea Concepției reformării sistemului penitenciar³¹, nu conțin prevederi exprese referitor la reformarea mecanismului de depunere a plângerilor de către deținuți în general și nici de către minori în particular. Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2011-2014³² conține prevederi generale referitor la mecanismul de depunere a plângerilor în cazurile de tortură.

Proiectul de Strategie de Reformare a Sectorului Justiției 2011-2015 prevede în pct. 6.4.4 o formulă generală “consolidarea sistemului de înaintare și examinare a plângerilor referitor la activitatea serviciilor de probațiune și la sistemul penitenciar”³³, formulare care ar permite includerea, după caz, în planul de acțiuni a unor măsuri specifice privind mecanismul de depunere a plângerilor de către minorii în detenție.

²⁶ vezi. pct. 5 e) și 5 l), Consideration of reports submitted by states parties under article 19 of the Convention, Conclusions and Recommendations of the Committee Against Torture, Republic of Moldova, Geneva, 28 April -16 May 2003, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G03/420/65/PDF/G0342065.pdf?OpenElement>;

²⁷ vezi. pct. 18 b), pct. 19, Consideration of reports submitted by states parties under article 19 of the Convention, Conclusions and Recommendations of the Committee Against Torture, Republic of Moldova, Geneva, 2-20 November 2009, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/co/CAT.C.MDA.CO.2.pdf>;

²⁸ Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004-2008, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 415 din 24.10.2003, publicat la 28.11.2003 în Monitorul Oficial nr. 235, art. nr. 950;
Vezi: Partea II, Acțiuni în domeniul asigurării, respectării și protecției drepturilor fundamentale ale omului, Capitolul 14. În domeniul asigurării drepturilor deținuților, Obiectivul 8, Activitatea f), - dezvoltarea sistemului de depunere a plângerilor de către copiii delincvenți, responsabil Ministerul Justiției.

²⁹ Aprobata prin Legea nr. 295 din 21.12.2007, publicată la 29.01.2008 în Monitorul Oficial nr. 18-20, art. Nr. 57;

³⁰ vezi: <http://www.gov.md/doc.php?l=ro&idc=445&id=3729>

³¹ Aprobata prin Hotărârea Guvernului nr. 1624 din 31.12.2003, publicată la 16.01.2004 în Monitorul Oficial nr. 13-15, art. nr. 101;

³² Aprobata prin Hotărârea Parlamentului la 12 mai 2011.

³³ vezi [http://www.justice.gov.md/file/SRSJ%20Final_05%2007%202011%20\(2\).pdf](http://www.justice.gov.md/file/SRSJ%20Final_05%2007%202011%20(2).pdf);

IV. Concluzii și Recomandări

4.1. Concluzii

Cu certitudine reglementările ce se conțin în legislația națională în domeniul exercitării dreptului la petiționare de către deținuți sunt în spiritul principiilor generale expuse în actele și recomandările internaționale, în special cele ce vizează:

- informarea deținutului din momentul plasării în detenție privind drepturile și obligațiile sale, inclusiv dreptul de a depune plângeri și contesta deciziile administrației penitenciare;
- dreptul la corespondență, convorbiri telefonice și vizite, inclusiv vizitele avocatului;
- garantarea secretului și inviolabilității corespondenței;
- obligația administrației de a primi în audiențe deținuții;
- accesul liber la justiție, etc.

Simultan însă există și deficiențe majore care vizează atât garanțiile cât și însăși reglementarea procedurilor de petiționare și examinare a plîngerilor ceea ce duce la implementarea practică dificilă a garanțiilor existente.

Principala deficiență o constituie insuficiența regulatorie, normele cuprinse în legislația națională fiind mai mult declarative, fără a fi reglementate procedurile care urmează a fi aplicate în cazul minorilor, obligație asumată de către Republica Moldova în conformitate cu prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile Copilului, care stabilește că fiecare stat parte la Convenție urmează să creeze un sistem accesibil, independent și care să fie orientat la asigurarea intereselor copilului pentru primirea, procesarea și investigarea plîngerilor făcute de către copii.

Reglementările privind procedura de depunere și examinare a plîngerilor minorilor aflați în detenție urmează să fie stabilite de legislația de executare și să ia în considerare nivelul de înțelegere, dezvoltare psihic-emoțională și intelectuală a minorilor, lipsa experienței de viață, capacitatea minorului de a forma, structura și dezvolta idei etc.

Deși legislația de executare conține unele reglementări speciale privind dreptul deținuților minori de a înainta plîngeri ce țin de punerea în executare a pedepsei penale, însă coraborând toate reglementările invocate se constată o deficiență în ceea ce privește reglementarea aspectelor procedurale, care ar stabili competența la soluționarea plîngerilor, termenele și modalitatea de examinare a plîngerilor, termenele de prezentare a răspunsului, procedura de contestare, etc.

Un aspect important pentru exercitarea dreptului la petiționare al minorilor în detenție este reprezentat de lipsa reglementărilor, care ar stabili expres existența capacității de exercițiu a minorului pentru depunerea plîngerilor, atât împotriva actelor organului care pune în executare pedeapsa penală (arestul preventiv), cât și a contestațiilor împotriva actelor respective. La acest capitol reglementări exprese urmează a fi extinse inclusiv și asupra întregului proces penal, cât și în privința legislației în domeniul petiționării.

Mecanismul existent de examinare a plîngerilor, de asemenea nu este adaptat necesităților minorilor, astfel examinînd plîngerea depusă de copil, organul sau persoana care o soluționează trebuie să stabilească gradul de relevanță și importanța al acesteia, apelînd la serviciile persoanelor specializate în lucrul cu persoanele minore și anume: pedagogi, psihologi, asistenți sociali. Pentru a exclude orice nereguli, dubii sau situații incerte plîngerile copiilor trebuie verificate prin compararea conținutului acestora cu alte mijloace de probă.

O deficiență a reglementărilor actuale este reprezentată de lipsa cărorva exigențe în privința deciziilor ce se emit în rezultatul examinării plîngerilor minorilor, precum și în privința conținutului răspunsului ce se prezintă nemijlocit petiționarului. Răspunsul și decizia luată urmează a fi adus la cunoștința minorului nu doar formal, dar necesită explicat în raport cu nivelul de înțelegere a minorului, iar reieșind din interesul superior al copilului există necesitatea de a fi comunicat persoanelor care în virtutea obligațiilor sale (reprezentanții său legali, autoritatea de tutelă și curatelă) pot lua decizii privind satisfacerea pretențiilor înaintate sau necesitatea de a contesta decizia adoptată.

Importantă este și instruirea permanentă a minorului în domeniul cunoașterii drepturilor și obligațiilor sale, deoarece este insuficientă doar informarea, la plasarea în detenție, privitor la posibilitatea formulării de plîngeri și explicarea procedurii de petiționare, în condițiile în care minorul nu va cunoaște despre existența unui drept care eventual este încălcat, precum și pentru evitarea unor plîngeri nefondate minorul trebuie să aibă o viziune clară și completă asupra obligațiilor și interdicțiilor impuse de regimul penitenciar.

Mecanismul actual de depunere a plîngerilor nu este adaptat necesităților unor ctegorii de minori cu sunt analfabeții (numărul cărora a crescut în special pe parcursul ultimilor două decenii) și minorii ce nu cunosc limba de stat și necesită un interpret. Ca rezultat minorii fie nu depun plîngeri, fie petițiile depuse sunt scrise într-o formă greu de perceput ceea ce face practic imposibilă soluționarea acestora. În unele cazuri, pentru a-și exercita dreptul la petiționare, minorii respectivi recurg la ajutorul altor persoane, însă din cauza lipsei de încredere față de educatori și personalul instituțiilor penitenciare, acești copiii sunt ajutați de colegii de cameră în redactarea plîngerilor. Trebuie de menționat faptul că deseori aceste persoane, care sunt dezavantajate din punct de vedere a depunerii plîngerilor, se confruntă cu probleme pe care nu le pot spune nici colegilor de cameră, ceea ce agravează și mai mult situația.

De altfel, mecanismul de depunere a plîngerilor scrise este puțin utilizat de către minori, despre acest fapt indică datele statistice prezentate de autoritățile vizate în studiu (Administrația penitenciară, Centrul pentru Drepturile Omului, Procuratura Generală, Curtea Supremă de Justiție), cît și nemijlocit din declarațiile minorilor expuse în cadrul interviului. Această practică nu este generată doar de faptul că mecanismul de înaintare a unei plîngeri scrise este unul complicat și

necesită cunoștințe primare pentru expunerea pretențiilor, timp pentru soluționare și uneori cheltuieli materiale pentru depunerea plîngerilor, dar și datorită simplității procedurii de depunere a plîngerilor verbale în cadrul audiențelor, cînd autoritatea competentă precizează și încurajează expunerea, precum și a celerității procedurii de examinare a plîngerii și emiterii deciziei.

În condițiile respective, primirea plîngerilor verbale urmează a fi încurajată fără a neglija însă instruirea minorilor în depunerea unor plîngeri scrise, care prezintă avantajul că sunt confidentiale și pot fi sesizate alte autorități decît cele care pun nemijlocit în executare pedeapsa penală.

În rezultatul evaluării **opinieii minorilor** privind situația practică în domeniul depunerii și reacției la plîngerile acestora se constată că în general copiii deținuți au declarat că sunt condiții satisfăcătoare de detenție. Satisfacția față de condițiile de detenție diferă între Penitenciarele nr.2 și nr. 13. Cele mai frecvente cereri adresate administrației Penitenciarului nr. 13, la momentul actual, sunt privitor la anumite condiții de detenție: obținerea unui televizor sau radio în cameră, individualizarea spațiului din interiorul camerei pentru a mări confortul șederii îndelungate a copiilor într-un spațiu închis, iar ca rezultat și micșorarea gradului de stres datorat izolării.

În Penitenciarul nr.13, din spusele copiilor, doar puțini dintre ei sunt satisfăcuți de activitățile didactice, ocupaționale desfășurate. Acestea nu sunt individualizate cerințelor și abilităților tuturor copiilor plasați. În Penitenciarul nr. 2 copiii au spus că timpul trece mult mai ușor din cauză că activitățile sunt mai diversificate și mai individualizate.

Copiii au mai mare încredere în colegii de celulă sau cu cei din alte celule decît în personalul penitenciarului atunci cînd apelează la ajutorul cuiva. Copiii au declarat că deja de aproximativ patru luni comportamentul personalului de pază este mai blînd și copiii nu sunt abuzați fizic. Însă au declarat că uneori sunt insultați verbal de personalul de pază, comportament care le provoacă agresivitate. Aproape fiecare copil plasat în penitenciarul nr. 13 a declarat că persoanele cele mai de încredere din cadrul personalului penitenciarului sunt educatorul și psihologul. Una dintre explicații pe care o dau însăși copiii este că aceștia sunt unicii care vin mai frecvent decît alții și este posibilă crearea cu ei unor relații de încredere și respect reciproc.

Puțini dintre copii au afirmat că regulile din cadrul Penitenciarului nr. 13 le-au fost explicate corespunzător de către personalul penitenciarului. Majoritatea dintre ei au spus explicația regulilor a fost făcută de către alți copii deținuți în penitenciar. În Penitenciarul nr. 2 toți copiii au declarat că au fost informați despre regulile din penitenciar de către educator.

Deși obiectul cercetării prezentului studiu nu constituie identificarea motivelor care determină minorii să depună plîngeri, în rezultatul interviului efectuat, printre cele mai importante motive minorii au invocat:

- netemeinicia sancțiunii aplicate sau senzația unui comportament inechitabil față de copil;

- agresiunea verbală sau ofensele verbale adresate copilului;
- nerespectarea prevederilor legislației de executare de către personalul penitenciarului atunci când aceștia aplică sancțiuni față de copilul deținut;
- obținerea anumitor facilități în cameră sau îmbunătățirea condițiilor de detenție (obținerea unui televizor sau radio, înfrumusețarea camerei, posibilitatea de a avea energie electrică o perioadă mai mare decât cea prevăzută de regimul din penitenciar).

Majoritatea dintre copii au afirmat că nu este o dificultate pentru ei să scrie o plângere în caz de necesitate, iar dacă au dificultăți apelează la ajutorul colegilor de cameră sau camerele vecine și nici într-un caz la personalul penitenciarului, deși cunosc faptul că pot apela fără probleme la ajutorul acestora.

În ambele penitenciare a fost semnalată problema obținerii unui plic cu timbru la etapa depunerii plângerilor. În acest context se impune concluzia ca administrația penitenciară, în cazul persoanelor minore, urmează să asigure suportarea tuturor cheltuielilor legate de exercitarea dreptului de petiționare prin cereri și sesizări adresate organelor judiciare, instanțelor sau organizațiilor internaționale a căror competență este acceptată și recunoscută de Republica Moldova.

O altă problemă declarată este accesul limitat la cele necesare pentru a scrie plângere atunci când copilul se află în carceră.

Copiii au declarat că răspunsurile la plângerile depuse sunt confidențiale și personalul penitenciarului nu are acces la acestea fără permisiunea lor. Ei afirmă că primesc răspunsuri la toate plângerile depuse și că acestea aproape tot timpul au efect. Rareori copiii au declarat că apelează la ajutorul lucrătorilor pentru a li se explica care este răspunsul din scrisoare, cel mai frecvent ei cer ajutorul altor copii deținuți. Respondenții au spus că nu au încredere în lucrătorii penitenciarului din următoarele motive:

- colaboratorii să nu se răzbune pe ei în caz dacă răspunsul la plângere cumva îi vizează;
- informația să nu fie apoi transmisă altor lucrători din penitenciar;
- există dubii în ceea ce privește veridicitatea explicației primite de la un lucrător al penitenciarului.

Una dintre dificultățile evidențiate la etapa primirii răspunsurilor este faptul că acestea uneori sunt scrise într-un limbaj dificil de înțeles de către copil.

Deși corectitudinea acestor expuneri nu a fost verificată în cadrul studiului, iar unele declarații sunt contradictorii, se constată totuși o problemă de neîncredere a minorilor față de reprezentanții administrației penitenciare (în special a serviciilor ce asigură regimul de detenție), ceea ce impune necesitatea întreprinderii unor măsuri de ordin organizatoric și educativ pentru înlesnirea comunicării

între minori și personalul penitenciar. De asemenea, pentru evitarea unor astfel de conflicte și asigurarea respectării drepturilor minorilor este oportună instruirea minorilor în domeniul petiționării pentru a asigura un recurs eficient împotriva unor eventuale abuzuri.

4.2. Recomandări

- *de ordin legislativ:*

1. operarea modificărilor în Codul de executare, Codul de procedură penală și Legea cu privire la petiționare prin care se va reglementa expres capacitatea minorului de a-și exercita personal dreptul la petiționare;

2. introducerea în Codul de executare a unor reglementări ce ar stabili o procedură detaliată privind modalitatea de depune de către minorii în detenție a plîngerilor scrise și procedura de examinare a acestora, ce ar include:

- termenul de contestare a acțiunilor organului de punere în executare a pedepsei penale;
- persoana competentă pentru înaintarea plîngerii (care poate acționa în numele minorului);
- stabilirea organului competent de examinare a plîngerii;
- stabilirea modalității de înregistrare și evidență a plîngerilor, care nu se examinează în temeiul legii cu privire la petiționare, inclusiv a evidenței separate a plîngerilor formulate de către minori;
- durata examinării plîngerii;
- stabilirea unor criterii de specializare în privința persoanelor care examinează plîngerile minorilor;
- stabilirea regulilor de audiere a minorilor în caz de depunere a plîngerilor, precum și a modalității de audiere a minorului (în caz de necesitate), cu implicarea personalului specializat (psihologi, pedagogi, asistenți sociali);
- modalitatea de cercetare a pretențiilor, suspendarea actelor/acțiunilor contestate până la soluționarea în fond a plîngerilor;
- garanții în cazul procedurilor de examinare a plîngerilor
- modalitățile de acumulare a informațiilor/culegere a probelor;
- stabilirea unor criterii privind motivarea și explicarea deciziei, conținutul răspunsului (explicarea, în raport cu nivelul de înțelegere al minorului, a soluțiilor adoptate în cazul acceptării/în cazul refuzului, explicarea modalității de contestare);
- reglementarea procedurii de contestare a deciziei;
- determinarea obligației de a informa privind decizia luată în rezultatul plîngerii deținutului minor, după caz, reprezentanții legali ai acestuia, organul de tutelă și curatelă, iar în

cazurile ce vizează încălcarea drepturilor fundamentale Avocatul Parlamentar pentru drepturile copilului.

3. operarea modificărilor în Codul de executare și Statutul executării pedepse de către condamnați prin care s-ar simplifica procedurile de depunere a plîngerilor verbale ale deținuților minori, și extinderea modalității respective nu doar la pîngerile efectuate în cadrul audiențelor, ci și la plîngerile ce pot fi soluționate imediat, înaintate față de orice reprezentant al administrației penitenciare, dacă soluționarea plîngerii ține de competența acestuia, iar pentru cazurile, în care colaboratorul apreciază că soluținea plîngerii nu este de competența sa, urmează a fi stabilită o procedură de raportare pentru ca plîngerea să fie transmisă persoanei competente;

4. includerea în Codul de executare a reglementărilor care stabilesc obligația statului, prin administrația penitenciară, de a suporta cheltuielile legate de exercitarea dreptului minorilor la petiționare prin cereri și sesizări adresate autorităților publice, organelor judiciare, instanțelor sau organizațiilor internaționale interguvernamentale a căror competență este acceptată și recunoscută de Republica Moldova.

- *de ordin instituțional și organizatoric:*

1. asigurarea condițiilor corespunzătoare de detenție și ocupație (instruire, activități sportive și/sau artistice, muncă, programe psiho-sociale, etc.) a deținuților minori;

2. mărirea numărului de persoane care lucrează în serviciul psihologic și educativ, servicii de încredere în rândul copiilor deținuți;

3. crearea unor relații de încredere între lucrătorii penitenciarului și copiii deținuți prin mărirea gradului de interacțiune și comunicare între aceștia, inclusiv prin activități (sportive, artistice, de muncă sau instruire) desfășurate în comun;

4. selectarea personalului, care activează cu minorii, preponderent cu studii în domeniul pedagogiei;

5. instruirea personalului, în special personalul de supraveghere, despre trăsăturile de bază a vârstei adolescente și modalitatea de comunicare cu adolescenții;

6. instruirea și specializarea personalului în domeniul examinării plîngerilor formulate de către minori;

7. utilizarea, în răspunsurile la plângeri trimise copiilor, a unui limbaj mai simplist, specific vârstei copiilor deținuți;

8. la solicitare, implicarea personalului de asistență socială la redactarea plîngerilor deținuților minori;

9. asigurarea posibilității pentru ca deținuții minori, inclusiv în perioada încarcerării, să aibă acces liber la plicuri, timbre și rechizite necesare, etc., precum și acces la cutiile poștale, condiție care ar facilita procesul de depunere a plîngerilor.

- *de abilitare a potențialilor petiționari:*
 1. la plasarea în detenție, aducerea la cunoștința minorului, într-o formă ce corespunde nivelului lui de maturitate și înțelegere a informațiilor privitor la regimul și programul penitenciar, drepturile, obligațiile și interdicțiile deținutului, necesitatea respectării prevederilor respective precum și efectele încălcării acestora;
 2. instruirea continuă a minorului pe parcursul detenției în domeniul cunoașterii drepturilor și obligațiilor sale;
 3. instruirea minorilor în domeniul formulării de plângeri, competențele la soluționarea plîngerilor și explicarea procedurii de petiționare;
 4. școlarizarea minorilor analfabeți;
 5. crearea panourilor informative și altor forme de agitație vizuală care conțin informații privind procedurile de depunere a plîngerilor, organele abilitate cu examinarea acestora, procedurile de contestare a deciziilor administrației penitenciare, etc.

GHIDUL DE INTERVIU SEMISTRUCTURAT CU COPII ÎN DETENȚIE

Introducere

Copilului îi este prezentat proiectul, timpul necesar pentru desfășurarea interviului și asigurarea confidențialității datelor.

Informații generale

Genul

Vârsta

Studii

Situația familială

Informații autobiografice

1. De cât timp te afli aici?
2. Ai fost anterior reținut / *după caz* în izolator de detenție preventivă? Cât timp ?
3. Care a fost motivul/ele reținerii?

Situația prezentă

1. Cum sunt în general condițiile de detenție ?
2. Ai prieteni aici ?
3. Cum sunt în general relațiile dintre colegii tăi ?
4. Au fost vreodată conflicte, nu numaidecât să fii tu implicat?
5. Lucrătorii instituției au grijă de voi și de tine în special ?
6. Cum sunt în general relațiile dintre colegii tăi și cei de la administrația instituției ?
7. Când ai venit prima dată în această instituție, ți-au explicat regulile, ce se poate, cum trebuie de procedat, ce este interzis? Cine anume ți-a spus aceste lucruri ? Ți-au explicat sau pur și simplu le-au citit ?

Mecanismul de depunere a plîngerilor

1. Ce știi despre posibilitatea de a depune plângeri ?
2. Dacă ai dori să depui o plângere care ar fi motivele acesteia?
3. Care sunt pașii pe care i-ai întreprinde pentru a depune plângerea ? De unde ai aflat aceste lucruri ?
4. Mulți colegi de ai tăi depun plângeri ? Dacă nu de ce ? Dacă da, ce anume nu le convine, ce probleme au de scriu plângeri ? Le vine răspunsul la plângeri ? Se rezolvă problemele prin plângeri, dacă da, cum anume; dacă nu, de ce ?
5. Dar la administrația instituției se adresează des colegii tăi ? Cu ce probleme?
6. Tu ai adresat vreodată o cerere administrației? Cu ce problemă? Ce a urmat, a fost soluționată cererea? Dacă da, ești mulțumit de reacția administrației? Dacă nu, ai mai încercat, sau poate ai depus o plângere?
7. *Dacă a depus plângere:* Dacă ai depus vreodată tu personal o plângere, ce problemă aveai? Cui ai adresat plângerea, la ce instituție? Te-a ajutat cineva ca să scrii plângerea, cine anume? A venit răspunsul la plângere. Ai fost mulțumit de răspuns? A fost clar acest răspuns? Dacă nu, cine și-a explicat răspunsul? S-a schimbat ceva în legătură cu acest răspuns? Problema a fost soluționată? După depunerea plângerii nu ai avut probleme cu

administrația din cauza plângerii? Cum au reacționat la răspunsul primit alți copii deținuți?

8. *Dacă nu a depus plângere. Ai vrut să depui vreodată o plângere. Ce problemă aveai? S-a soluționat problema. Dacă da, cum ? Dacă nu, de ce nu ai depus o plângere, din ce motive? Știi să scrii, foaie pix ai, plic și timbre ai, sau crezi că oricum nu se schimbă nimic sau te temi ca să nu-ți faci mai rău? (NB: întrebarea trebuie formulată în funcție de contextul cu interlocutorul specific, ca să nu fie sugestivă !!!)*

Recomandări

Ce recomandări ai pentru a face ca procesul de depunere a plângerilor să fie mai ușor? Cum ai dori ca să depui plângerile?

Concluzii generale ale interviului și perspectivele în baza acestui Studiu.